

[599] *Erudiete eters*

Braund, D., J. Wilkens (ed.),

*Athenaeus and his world. Reading Greek Culture in the Roman Empire*

(University of Exeter Press, Exeter 2000); xxii + 625 blz., vier kaarten en elf foto's.

ISBN: 0-85989-661-7. £ 45,00.

Eind tweede eeuw na Chr. schreef Athenaeus, afkomstig uit Naucratis in Egypte, *Deipnosophistae*, 'Sofisten aan de dis'. De auteur presenteert zijn omvangrijke werk (zeven deeltjes Loeb) als verslag van de gesprekken tijdens een banket ten huize van de Romein Larensis, voormalig keizerlijk procurator van Moesia en eigenaar van een indrukwekkende bibliotheek. Larensis' gasten leggen een verpletterende eruditie aan de dag. Het tafelgezelschap bestaat dan ook uit een keur van Griekstalige intellectuelen: naast de auteur omvat het onder anderen Ulpianus van Tyrus (vermoedelijk de vader van de Severische jurist), de cynische filosoof Theodorus ('Cynulcus') en de beroemde arts Galenus van Pergamum. Voedsel, drank en de wijze waarop deze dienen te worden genoten leveren een groot deel van de gespreksstof: *Deipnosophistae* biedt een uitputtend overzicht van de geneugten van dis en drinkgelag in de Griekse cultuur. Maar de gesprekspartners dwalen graag af. Athenaeus' werk is bijvoorbeeld ook de bron van onze kennis omtrent de Atheense zetbaas van Mithridates van Pontus in diens eerste oorlog met Rome, de filosoof Athenion. Over hem laat Athenaeus zijn bron op dit punt, Posidonius van Apamea, uitvoerig aan het woord. Dit procédé is kenmerkend voor Athenaeus' sprekers, hetgeen verklaart dat *Deipnosophistae* onder classici en oudhistorici vooral populariteit geniet als groeve voor de winning van fragmenten uit verloren werken van oudere auteurs.

Doel van de redacteuren van dit boek, dat 41 door specialisten op uiteenlopende ter[600]reinen geschreven hoofdstukken over diverse aspecten van *Deipnosophistae* telt, is Athenaeus en zijn werk zélf in het centrum van de aandacht te plaatsen. Daarmee zoeken zij aansluiting bij de bestaande belangstelling voor Grieken in het Keizerrijk en voor symposium-literatuur. Hét model voor een dialoog met een genoeglijk samenzijn als dramatische setting was natuurlijk Plato's *Symposium*, en in een waardevolle bijdrage ('Plato in the *Deipnosophistae*') demonstreert Michael Trapp hoe Athenaeus zijn schatplichtigheid aan zijn grote voorganger erkent. Nu blinkt in vergelijking met Plato's dialogen Athenaeus' proeve niet uit door leesbaarheid. De gedachtewisseling wordt overwoekerd door vertoon van geleerdheid, en de gebrekkige verdeling van de tekst over de sprekers pleit niet voor de bedrevenheid van de auteur in het genre. Onder andere op basis van dit laatste gegeven is veelal geconcludeerd dat de overgeleverde tekst een verkorte versie van een omvangrijker origineel is, maar deze visie (onlangs nog verdedigd door C.J. Ruijgh, *Mnemosyne* 54 [2001] 263-265) wordt bestreden door Lucía Rodríguez-Noriega Guillén ('Are the fifteen books of the *Deipnosophistae* an excerpt?').

In veel opzichten is *Deipnosophistae* typerend voor de Griekse literair-rhetorische cultuur van de Keizertijd. De disgenoten wedijveren in het tentoonspreiden van hun belesenheid in teksten uit het verleden, hoe obscuurder hoe beter; in een inleidend hoofdstuk ('Learning, luxury and empire: Athenaeus' Roman patron') spreekt David Braund treffend van 'a wide-ranging contest for originality by rediscovery' (18). Ook het voor de Tweede Sofistiek kenmerkende Atticisme is prominent aanwezig. Ulpianus gaat in zijn purisme zelfs zo ver dat hij weigert toe te tasten, voordat hij heeft geverifieerd of de benaming van het gebodene wel bij een klassieke auteur voorkomt; door zijn gesprekspartners wordt hij dan ook spottend *Keitoukeitos*

(‘Meneer Wel-of-niet-geattesteerd’) genoemd. Athenaeus is echter atypisch in de belangstelling die hij aan de dag legt voor de hellenistische periode; in een bijdrage over ‘Athenaeus in his Egyptian context’ legt Dorothy Thompson een plausibel verband tussen deze buitenissige interesse en het feit dat voor Egyptische Grieken het vroeg-Ptolemeïsche tijdvak een bloeitijd vertegenwoordigde en gevoelens van nostalgie wakker riep.

Mede doordat het Athenaeus ontbreekt aan de voor zijn tijdgenoten kenmerkende exclusieve fixatie op het klassieke verleden, heeft zijn werk de status van fragmentenmijn gekregen. Appreciatie van de betekenis als zodanig van *Deipnosophistae* hoeft belangstelling voor de auteur en zijn geschrift zélf natuurlijk niet uit te sluiten. Veeleer is inzicht in wat de auteur voor ogen stond een voorwaarde voor oordeelkundige omgang met fragmenten. Een in dit opzicht exemplarische bijdrage is het hoofdstuk van Frank Walbank, ‘Athenaeus and Polybius’. Christopher Pelling (‘Fun with fragments: Athenaeus and the historians’) doet de even plausibele als verontrustende suggestie dat Athenaeus’ citeerpraktijk minder op zijn plaats zou zijn geweest in het studeervertrek dan aan een welvoorzien dis. Andrew Dalby (‘Lynceus and the anecdotists’) publiceert als bijlage bij zijn hoofdstuk een verzameling van de fragmenten (waaronder een aantal anekdotes over de Atheense beau-monde rond 300 voor Chr.) van de vroeg-hellenistische auteur Lynceus van Samos, een broer van de onder oudhistorici beter bekende Duris.

Een onderwerp dat in verschillende bijdragen aan de orde komt, is Athenaeus’ visie op de relatie tussen Griekse cultuur en Romeinse macht. In zijn eerder vermelde bijdrage constateert David Braund dat in *Deipnosophistae* sprake is van ‘a warm accomodation between Greek and Roman’. In een dergelijke beoordeling wordt naar mijn smaak onvoldoende verdisconteerd dat de gesprekken aan Larensis’ tafel zich [601] afspelen in een context van culturele patronage. Deze tekortkoming wordt gecompenseerd door Tim Whitmarsh, die in een fascinerend artikel (‘The politics and poetics of parasitism. Athenaeus on parasites and flatterers’) suggereert dat de herhaaldelijke aanvallen van de disgenoten op vleiers en parasieten de vraag oproepen of niet “complicity in the economic structures of Roman patronage a form of degraded parasitism” is. Doordat Athenaeus de literaire kwaliteiten die zijn eigen geschrift met vleierij gemeen heeft benadrukt, wordt het sociaal-hiërarchische karakter van culturele patronage, dat behoorde te worden verhuld, openlijk uitgespeeld. Deze doorbreking van de norm geeft, aldus Whitmarsh, *Deipnosophistae* mede het karakter van een ‘subversive text’. Overigens werd Corinthe niet, zoals Whitmarsh ons meedeelt (308), geplunderd door Marcellus, maar verwoest door Mummius. Marcellus plunderde Syracuse, zoals te lezen valt in de door Whitmarsh in dit verband aangehaalde biografie van de Romeinse veldheer van de hand van Plutarchus.

Het bovenstaande volstaat hopelijk om duidelijk te maken dat *Athenaeus and his world* lezers met uiteenlopende belangstellingen het nodige te bieden heeft: zowel wie geïnteresseerd is in de Griekse wereld van de Keizertijd als wie *Deipnosophistae* wil blijven gebruiken als goudmijn voor fragmenten doet er goed aan dit boek te raadplegen. Het is jammer dat de ‘subject index’ de rijkdommen die het te bieden heeft gebrekkig ontsluit, maar de schitterende uitvoering staat er borg voor dat een langduriger verblijf in Athenaeus’ wereld dan men zich had voorgenomen geen straf is.